

“Ulusal İnsan Hakları Kurumu Yasası” Tartışıldı

Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendođlu
Anayasa Hukukçusu

29.01.2011 19:17:31

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) tarafından organize edilen “Ulusal İnsan Hakları Kurumu Yasası Beklentileri Karşılıyor mu?” konulu çalıştay yoğun bir katılımı gerçekleştirildi. Çalıştayın moderatörlüğünü Anayasa Hukukçusu Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendođlu üstlendi.

Çalıştayda, hazırlıkları tamamlanan yasanın niteliği ve bu yasanın uygulanması hakkında insan hakları çevrelerinin ve ilgili kamu yetkilileri görüşlerini ifade ettiler. Bu çerçevede yasanın en önemli unsurlarından olan kurumsal yapı, kurumsal işleyiş, kurul üyelikleri, personelin niteliği, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve habersiz ve sınırsız denetim yetkisi gibi konular tartışıldı ve uygulayıcılar için tavsiyelerde bulunuldu.

Katılımcılar genel olarak, tasarının eleştiriler doğrultusunda yeniden kaleme alınmasını ve biran önce çıkarılmasını istedi. Yeni bir metin hazırlanması konusunda ise SDE'nin rol oynayabileceği vurgulandı.

İHD Genel Başkanı Av. Öztürk Türkdoğan, halkın insan hakları ile ilgili probleminin bulunmadığını ancak “Güvenlik devleti” algısından kaynaklanan bir sorun olduğunu belirtti. Türkdoğan, polisin “kahrolsun insan hakları” diyerek yürüyüş yaptığına vurgu yaparak, “Sorun güvenlik devletinin insan haklarına bakışından kaynaklanıyor” şeklinde konuştu. Türkdoğan özetle şöyle devam etti:

“Mevcut hükümetin güvenlik perspektifi ön plana çıktı. Kurul üyeleri ve başkanının seçimi bu güvenlik perspektifini ortaya koyuyor. Örneğin Başbakan ile basın mensupları arasındaki polemikte kurul nasıl davranacak. Dolayısıyla bu kurul kesinlikle Başbakan ve Bakanlar Kurulundan çıkarılmalı. Bu haliyle sorun üretmeye gebe bir oluşum. Bakanlar Kurulu yarın töhmet altında kalabilir. RTÜK'ü Enerji Kurulunu vs meclis seçiyor. Bunu neden seçiyor.”

“Kurul üyeleri için neden 657'yi arıyor. Bizatihi bunun kendisi bir sorun. Dini düşüncelerinden dolayı, etnik kimliğinden dolayı, ideolojik duruşundan dolayı ceza almış kişiler buralara giremez. Sivil toplum o kurulun içinde tabii ki olmasın, sivil toplumun böyle bir beklentisi yok.”

“Bakanlar Kurulu kararları idari yargıya açık. Atanacak kişiler yarın sıkıntılarla karşı karşıya kalabilir. Meclisin yaptığı atamalar yargı denetimi dışında. O yüzden de tercih edilebilir. Bu metinde sivil topluma dayanak teşkil edecek, muhatap alınmasını gerektirecek bir hüküm mutlaka olmalı. Sivil toplum örgütleri rica minnetle iş yapmamalı. Onların bu kurumu denetleyecek mekanizmaya mutlaka ihtiyaç var. İdareciler, bürokratlar yarın sivil toplumu gereksiz görüp, dışlayacak bir tavır sergileyebilir.”

İnsan Hakları Ortak Platformu Başkanı Av. Hüsnü Öndül, hükümetlerle insan hakları örgütleri arasındaki diyalogun önemine dikkat çekerek, “İHD de 25 yıldır birçok hükümetle çalıştı. Her dönem hükümetlerle diyalog halinde oldu. Son 4 yıldır diyalog koptu. Hiçbir örgülle diyalog yok, terörden sorumlu bakan aynı zamanda insan haklarından da sorumlu. Cezaevi izleme kurullarının hiçbir işlevi yok, cezaevlerini kamuoyu insan hakları örgütleri marifetiyle izledi. Tasarıda 11. B-2 maddesi bu merkezizetçiliğin bir örneği, 8. Madde de kurulun çalışma esasları başlıklı, gündemi hazırlayan başkan katılmadığında kurul toplanamıyor, karar alamıyor. Bunlar vb düzenlemeler mutlaka tasarıdan çıkarılmalı. Bu yüzden Paris prensiplerinin yerine getirildiği cevapları yetersiz. Bu prensipler

kaypakça giderilmeye çalışılmış. Çoğulculuğun sağlanmadığı eleştirileri çok doğrudur, mutlaka gözden geçirilmeli. Şekli düzenlemeler yerine öz itibarıyla insan haklarını koruma amaçlı bir yapı oluşturulmalı” dedi.

İnsan Hakları Araştırmaları Derneği'nden Ayşe Bilgen, tasarının hazırlanması aşamasında görüşlerinin alınmamasını eleştirerek, devlete karşı, onu sabote etmeye çalışan bir yapılarının olmadığını tam tersine devlete asli görevlerini hatırlatma işlevini yerine getirdiklerini belirtti.

İnsan Hakları Ortak Platformu Direktörü Feray Salman da eleştirileri şöyle özetledi: “Kamu otoritesinin uzlaşma aramamasının nedeni, oluşturulacak kurulun bağımsızlığı, azınlık hakları ile ilgili neler yapabileceği ve eşitlikle ilgili konularda eksiklikler var. Cinsiyet eşitliği ile ilgili sorunlar var. Atananların ırk ayrımcılığıyla ilgili sorunları olmaması koşulu yerine getirilmemiş, tasarının oluşturacağı kurumun insan hakları başkanlığından ne farkı var belli değil, izleme mekanizması yok. Kadın, etnik köken, din, gibi çatışma alanlarına ait bir güvence yok.”

İnsan Hakları Gündemi Derneği'nden Hakan Ataman, “2002 sonrası başlayan reform süreci takdire şayan. Cumhuriyetin kuruluş ilkeleri ve ideolojisi insan hakları konusunda sıkıntıların temel kaynaklarından, bürokraside bu yönde direnç var. Reformlar beklenti yarattı. Ancak hayal kırıklığı getirdi. ÜHK tasarısı da böyle bir hayal kırıklığı. Söylem ve eleştiriler bir iyiniyet göstergesidir. Ortaya çıkan kurumun uluslar arası standartlara uygun olarak kurulması isteniyor. Bu kurulun akreditasyon kazanması önemli, bu açıdan eleştiriler dikkate alınmalı. Tasarının uluslararası kriterlere uygun olmaması, Türkiye'nin bu alandaki yerini de belirliyor” dedi.

Ataman konuşmasını şöyle sürdürdü: “Fransa kötü bir örnek. İyi örnekler bakmak gerek. Paris ilkeleri açık ve nettir. Bu tasarıda Paris ilkelerindeki bağımsızlık, özerklik gibi ilkelerle hiç ilgisi yoktur. Daha önceki toplantılarda nasıl iyi bir model çıkarılacağı ortaya kondu. Komisyonun genel tavrı eleştiriler yönünde düzeltmeler yapmak değil, sonrasında çıkarılacak yönetmeliklerle çözmek. Ortada bir metin vardır, emeği olanları takdir etmek lazım. Ancak çabamız ideal olana yaklaşmak. Mart'ta AB'ye verilen söz kapsamında illa çıkarmamız gerek diye kötü bir metnin ortaya çıkması gerek.”

Başbakanlık'tan Ahmet Uzak da, eleştirilerin kısmen dikkate alındığını, bu kapsamda tartışılan 'eşitlik' ifadesinin metinden çıkarılarak ayrı bir düzenleme konusuna dahil edildiğini belirtti. Sivil toplum kuruluşlarının eleştirilerinde tamamen haklı olduğunu, hazırlanma sürecinde görüş alınmadığını fakat, sivil toplum içinden bazılarının da süreci manipüle edici bir tavır sergilediğini söyledi.

Sivil toplum kuruluşlarından çok sayıda uzmanın katıldığı çalışmaya katılan resmi kurum temsilcileri de açık sözlü olarak eleştirileri cevaplandırdı. Bir resmi temsilcinin, “İnsan haklarının herkesi ilgilendiren bir konu olmasına rağmen insan hakları ile ilgilenenler terörist muamelesi görüyor, algı bozukluğu var” şeklindeki tespitleri dikkat çekici bulundu.

SDE Uzmanları da tasarının yeniden hazırlanması ve sivil toplum kuruluşlarının da buna katkı sunmasının önemine vurgu yaptılar. SDE Uzmanlarından Selvet Çetin, “tasarının yeniden sivil toplum örgütleri, insan hakları örgütleri ve akademisyenlerin önerilerine sunulması gerek. Bu haliyle çok büyük boşluklar mevcut. İkincisi Paris ilkeleri çerçevesindeki değerlendirmeleri yaparken, 'Türkiye'ye özgümlük' atfı yapmak doğru değil. Reformist bir hükümet işbaşında iken belki bağımsızlığı önemsemeyebiliriz ama bunu hükümetlerden farklı değerlendirmek gerek” diye konuştu.

Toplantı Gündemi

SDE'nin web sitesinde yer alan toplantı davetiyesinde çalıştayın konusu şu şekilde belirtildi:

“İnsan hakları değerlerinin ve özgürlüklerin etkin biçimde korunması ve geliştirilmesi bakımından ulusal mekanizmaların güçlendirilmesi gerektiği artan bir sıklıkla dile getirilmektedir. Bu ihtiyacın karşılanması amacıyla çeşitli ülkelerde “Ulusal İnsan Hakları Kurumları” adı altında idari yapılar oluşturulmaktadır. Ulusal İnsan Hakları Kurumları'nın insan haklarına dayalı siyasi ve hukuki bir düzenin işlerlik kazanması ve temel özgürlüklerin yaşama geçirilmesinde önemli bir rol oynaması beklenmektedir.”

“Ulusal İnsan Hakları Kurumları'nın kuruluş, yetki ve sorumlulukları ile ilgili temel prensipler BM Paris İlkeleriyle belirlenmiştir. 1993 Viyana Deklarasyonu ve Eylem Planı, her devletin ulusal düzeyde kendi ihtiyaçlarına uygun bir insan hakları kurumunu hayata geçirmek için gerekli en uygun çerçeveyi seçme hakkına sahip olduğunu vurgulamaktadır. (Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı, 1. Bölüm, 36. Paragraf)”

“Türkiye'de insan hakları alanındaki kurumsallaşma çalışmaları 90'lı yıllara uzanmaktadır. 1990 yılında TBMM bünyesinde ilk kez Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonu ve 1992'de İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığı kurulmuştur. 1997 yılında yasal statüsü belirlenen İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu resmi mekanizmalar arasına katılırken, 2001 yılında kurumsallaşma alanında en geniş kapsamlı düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı faaliyete geçerken, 81 il ve 831 ilçede İnsan Hakları İzleme Kurulları oluşturulmuştur. Aynı zamanda çeşitli kurum ve kuruluşlar bünyesinde insan hakları

birimleri kurulmuştur. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları gibi kuruluşlar bu birimler arasındadır.”

“Bununla birlikte 2004 yılından bu yana Kamu İdaresi tarafından Ulusal İnsan Hakları Kurumu yasının hazırlanması doğrultusunda birtakım çalışmalar yürütülmüştür. Hükümetin hazırladığı tasarı, 28 Ocak 2010 tarihinde Meclise gönderilmiş ve TBMM Anayasa Komisyonu'nda görüşülmeye başlanmıştır. İnsan hakları örgütleri yasa hazırlık sürecini takip etmiş ve katkı sunmaya çalışmıştır. Ancak sivil kuruluşlar Kamu İdaresinin hazırlamış olduğu yasa taslağının Paris ilkeleriyle uyumlu bir insan hakları yapılanmasını karşılamaktan uzak bulunduğunu belirterek çeşitli eleştirilerde bulunmaktadır. Bununla beraber, insan hakları alanında kamu kurumlarının görev ve sorumluluklarını daha etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri ve sivil insan hakları hareketi ile eşgüdümlü bir çalışma yürütebilmeleri açısından ulusal insan hakları kurumunun önemli bir boşluğu dolduracağı öngörülmektedir.”

